

על דעתו שהוא מופעל על-ידי גורמים הרבה יותר מהרתיים.

אולם יש הגיון עמוק בהצטרפותו של הי אלוהי-במילואים מכפרימלך למחנה הימין — הגיון הנובע מהתפתחות היסטורית, שהגיעה לדידי בימיו בולט בתש"ג. אריק מופעל על ידי הגיון זה ומפעיל אותו.

העובדה שלא היה מודע לכך, ושהדברים מתבררים לו רק תוך כדי שיחות, רק מדגישה את חשיבות התהליך. ככל שתהליך הוא פחות מודע, הוא חזק יותר. אפשר להגדיר את הדברים בדרך השלמייה. **דה. עוד בשנת 1963 לא יכזה היה לעלות על דעתו של איש כמו עזר, יופה או אריק להציטרף לתנועת-החרות או למפלגה הליברלית. הדבר פשוט לא היה אפשרי.**

ולאו דווקא בגלל הבדלי השקפות בלבד. כל הימין היה "לא משלנו". החל בגיוניו החיצוניים — לבוש העסקים, דיבורם, דפוסי התנהגותם — וכלה בסימטותיו "שתי גרות לירדן", "הציבור האזרחי" — הוא היה זר לצבר אמיתי, שגדל באווירת "ארץ-ישראל העובדת". מחסום הסיגנון הוא חזק יותר מכל מה שום אחר.

אלוף דן טולקובסקי יכול היה לעבור לעסקים פרטיים של בעלייהו, אך לא למפלגה של בעלייהו. הגוש הימני בכנסת היה "מחויב לתחום" למי שדיבר בסיגנון הפלמ"ח. הסיגנון של בגין, במקור ובחקיקו חסידי, נשמע משונה מדי ואף גרם לאי-נחת. הסיגנון של הציונים הכלליים נשמע סתם מגעיל. אדם שגדל במושב או בקיבוץ, שהתחנך בפלמ"ח או בהגלל, פשוט לא יכול היה להודות ללא בושה שהוא נוטה לכיוון זה.

בן-גוריון קבע טאבו פוליטי: "מחויב להי רות ולמק"וו", וטאבו פוליטי זה שלט במשך דור. הטאבו החברתי-הסיגנוני היה חזק עוד יותר, והוא גזר על הימין קיום שולי. תנועת-החרות הייתה כמצב המגוחך של מיפלגה מיליטריסטית קיצונית, בני אף קצין בכיר אחר.

טאבו זה החל נשבר בשנים האחרונות. צירופו של מנחם בגין לממשלת-הליכוד פלס את הדרך. צניחתו של עזר וייצמן מן המטכ"ל לכסא-שר מטעם חרות היוותה שלב נוסף. עכשיו בא הבולדור הגדול, וסותם את התהום בגריפת כפותיו הגדולות.

אריק חש בכך בצורה עוממה. בשיחתו הראשונה עם מנחם בגין אמר לו על העותפים לליכוד: "אסור שלם להכניס את ע"מ פנימה, ואסור להשאיר את המרכז החופשי בחוץ".

החצי השני של הפסוק הוא פרגמטי גרידא. שומאל תמיד הוא מומחה לשרירותיות, ואריק רצה שלא תהינה שערוריות. לכן היה כדאי, לדעתו, להכניסו — למרות שאהדתו של אריק לתמיר צללה באופן דרמטי במהלך המשא-המתן, ופינתה לבסוף את מקומה כמעט לזילזול. (אדם מוכשר, אבל לא חכם. בדברים קטנים הוא מצליח, אבל בדברים הגדולים הוא נכשל.)

יש שונה לגמרי היה לאריק לע"מ. ולא משום הערכתו של כוחו של רסיס זה, או את שיעור-הקומה של עסקניו. יגאל הורוביץ אינו בעיניו אלא בחור טוב, היודע לעשות כסף. אבל בעוד שהמרכז החופשי הוא רסיס של חרות, ששיבתו אל חרות אינה משנה את המהות, הרי הצטרפות ע"מ משנה אותה מאד. ע"מ הוא רסיס של רסיס — אבל הוא רסיס ש"מ ארץ-ישראל העובדת".

זהו בן (אם כי בלתי-חוקי) של רפ"י, שפרשה ממפא"י, המחנה של בן-גוריון ודיין. ברנע שרסיס זה נכנס לליכוד הימני, הוא ממלא פונקציה שאין חשובה ממנה — גישור על פני הפער הצר — אך העמוק — שנותן עדיין בין מיפלגת-העבודה וגח"ל. אחרי שזר קם גשר זה יוכלו מחר גדולים וחשובים לעיבור בו — חשובים יותר מוגאל הורוביץ. רכן: "אסור שלא להכניס את ע"מ לליכוד".

להשלמת התמונה — הכנסתו של אברהם יופה, איש השומר הצעיר לשעבר, איש קיבוץ אילון לשעבר, איש ארץ-ישראל השלמה בהווה, איש שמורות-הטבע ורחה החציר, חתיכה אותנטית של ארץ-ישראל העובדת. הייתי רוצה לראות את פניו של בגין כשידבר עם יופה אחרי שהוא אכל בלל". נתנה אריק מראש, להדגשת השוני. כך שימש אריק, ספק במודע וספק בלא מודע, קמליזמום ותהליך שמתוכו ייווצר הימין החדש — ימין שיהיה שונה מאוד מן הימין ביישוב וכמדינה בשלושת הדורות האחרונים.

חף עם הרוח

כדי להבין את החשיבות ההיסטורית — לטובה או לרעה — של גורם חדש זה יש להבין מה קרה לימין הישן — ימין שהיה תמיד אבר מודולר ביישוב מקורו של הימין הזה עוד בימי העלייה הראשונה. או נוצרו ה"בועות" — האכזרים בעלי-הקרקע שדיברו אדיש (ערבית) ושנאו ערבית, שהעסיקו ערבים ושנאו פועלים יהודיים. הם יכלו להקים ברבות הימים חברה של בעלי אחרות נוסח חלף עם הרוח.

כמו בעלייה-אחרות בג'ורג'יה ובווירג'יניה, חוסל מעמד זה במידה-מת-אזרחים, אם כי פחות דרמטית. ה"רום" הישראלי נוצח על-ידי העי ליהיה השניה — זרם דוגי שגדל הוציאים סוציאליסטיים, ציונים קנאיים, שמועגים-לעברית, שממניו וגמור עימם היה לכבוש את העבודה מודי הערבים, אף במחיר שפיכות-דמים. החי הוציאים נציחו כמאבק זה — לא מעט מפני שהם היו לאומיים יותר וציונים יותר.

בעוד שהעלייה הראשונה קפאה והתנוונה, יצרו הר סוציאליסטים של העלייה השנייה את כל הכלים הבסיסיים

של הממלכתיות העברית החדשה: את ההתיישבות העובדת על מגוון מיסגרותיה המפוארות, את ההסתדרות, את מכשירי הבריאות והחינוך, את אירגון-ההגנה. אחרי שכבשו את השלטון גם בתנועה הציונית, בראשית שנות ה-30/ היה מחנה זה מזוהה עם כל העשייה הלאומית בארץ. "ארץ-ישראל העובדת" החזיקה בידה לא רק את השלטון ביישוב ובתנועה הציונית — היא גם שטמה בהם שילטון רחני ורעיוני. רוב הסופרים המוכשרים, העיתונאים, המחנכים, נמנו עם שורותיה. אנשי הקיבוצים נחשו שבו לעזרת החברה החדשה.

בערים ובמושבות נוצרה באותה עת, בורגנות" חדשה, שקראה לעצמה "הציבור האזרחי". אולם ציבור זה סבל תמיד מרגשי-נתיחות ומקיים. יצירתו הפרטית — הנתיחות מכלולת, בתי-מלאכה, בתי-דיור — נראו עלובים לעומת היצירות הגדולות של ההסתדרות. גם עתיר-היהוון שלה היו מעטים ועלובים למדי, מבחינה כלכלית. לא היתה תעשייה גדולה. כאשר נולדו החברות הכלכליות הגדולות הראשונות, היו רובן הסתדרותיות.

ובעיקר: הבורגני הארץ-ישראלי החדש קיי כל בתת-החברות את פולטי-הערכים של השמאל, שהיה עיוני לו, התבייש בכסף שצבר מ"ניצול הזולת", העריך בפתר ליבו את איש-הקיבוץ המוקרב את עצמו למען הכלל.

רביץ עליו הכתם של "העבודה הערבית" — כי ה פרדסנים, שהיוו באותה עת את עמוד-השדרה של ה ציבור ה"אזרחי", לא ויתרו בנקל על העבודה הנולה והטובה של בני-הארץ. אף שאמינו — כמו אנשי ההסדרות — שזה בלתי-מוסרי.

לתוך עולם זה נכנס זאב ז'בוטינסקי. לכאורה לא היתה שום סיבה מהותית לכך שיצטרף לציבור האזרחי, וייתכן שזה היה מישגו ההיסטורי. אולם מכיוון שנכנס לעימות עם שליטי ההסתדרות, הוא חיפש בעלי-בית ומצא אותם בדמות הציבור ה"אזרחי". מאז נוצרה קירבה בין התנועה הריביוניסטית, שהולידה את תנועת-החרות, ובין ה ציונים-הכלליים, הורי הליברלים.

תנועת ז'בוטינסקי אימצה לעצמה את תורת "היוזמה החופשית" של הציונים-הכלליים, ואף הפכה אותה לעיקרון לאומי עליון. היא דגלה בדיכוי שביחות ובבוררות-חובה. הציונים-הכלליים פרשו מן ההגנה יחד עם הרביוניסטים ויצרו את האירגון הצבאי הלאומי, אך חזרו שוב להגנה האצ"ל היה היצירה האותנטית החשובה היחידה של הימין ביישוב, והוא לא חיפה על רגשי-הנחיתות. מה גם שעם פרוץ מלחמת-העצמאות נתברר כי אירגון-ההגנה מוליד מתוכו את צה"ל, וגרודי אצ"ל הצטרפו

א"י העובדת: פלמ"ח, 1943

אליו כמאוחר, כימעט מאונס. אחרי שעלי-הדפנה כבר חולקו בין האלופים הצעירים החדשים, שכימעט כולם באו מן ההתיישבות העובדת. זה היה ונשאר הדפוס במדינה עד לאחרי נה: השלטון המוחלט של השמאל הסוציאלי-דמוקרטי, הנשען על ההסתדרות והקיבוצים, ודגדו אוטונומיה ימנית רעשנית אך מרודדת, שגם עלילות המחחרת הלוחמת לא ביטלו את רגשי-הנחיתות המפורתי שלה.

קול המעמד החדש

הימין הקלאסי הזה שוב אינו מתאים למציאות ישראל החדשה. במדינה נוצר מעמד חדש, עתיר נכסים ושופע-כוח. נוצרו בה מצבורי-הון אדירים כי ידיים "פרטיות". מתגבשת שיכבה גדולה של מנהלים, החיים ברמת-מחיהה של אנשי-עצמאות. בני המעמד הזה אינם רוצים עוד להיות בעלי מצפון רע. הם שופעים ביטחון-עצמי. הם חשים ש"גמיע להם" הם מסבירים לעצמם את הפער העצום שבין רמת-חיההם

ובין רמת חיי השכבות הנמוכות בכישרונם העדיף וב- תרומתם לחברה. הערכים הישנים של ארץ-ישראל העובדת מפריעים ר מרגיזים את המעמד החדש. יש לו מונופול כימעט מוחלט על העיתונים, שהפכו בעצמם למצבורי-הון גדולים. הוא מעוניין לא רק בעליית-רווחים, בהקפאת-שכר, בי איסור-שביתות, במיטוי המעניק לעשירים פטור מתשלום מס על ריווחיהם, תוך הטלת עומס-המסים על האנשים הפשוטים. הוא רוצה גם בהשקפת-עולם שתצדיק כל אלה, שתבטל כל רעיון של שיוויון חברתי.

מעמד זה מגיע כימעט אוטומטית להשקי פתי-עולם לאומית קיצונית, אך הוא רוצה שתי נוסח נביב צבאי, ללא הפאתוס הנלעג של ה ימין הוותיק. הוא רוצה בשטחים שיספקו לו שוק, כוחות-עבודה חסרי-זכויות ונכסידראי נייד הניתנים לניצול. ממילא הוא סיפוחיסטי.

אין זה מעמד גס-לב, ריאקציוני מן הסוג הישן. להיפך, הוא דוגל באידיאלים ליברליים, בתנאי שיהיו מתאמים לסיפוק האינטרסים שלו. הוא פתוח. הוא מסוגל לקלוט קצינים ופקידים בכירים, ולהפכם במהרה למיליונרים. הוא מקיים יחסים מצויינים עם המנגנון הביטחוני המקח על חלוקת ההזמנות הביטחוניות — חלקים לכלי-נשק, חפיי רות לקווי-ביצורים. כמו כל מעמד שליט, הוא הגיע במהרה לשלמות רעיונית, תוך תיאום מושלם בין האינטרס שלו והמסכת הערכית שהוא דוגל בה.

הוא רי עשיר כדי לרכוש את העיתונות והמיפגנות, שהוא זקוק להן להפצת גישתו. אין הוא רוצה לשלוט בכוח גם. הוא רוצה לשלוט בדרכי-נועם, על-ידי הנחלת האידיאוי

ז'בוטינסקי על קיר חרות

לוגיה שלו גם לשכבות המקופחות. למרות שאהה היו צריכות, לכאורה, למרוד בו. הדגג הביטחוני עזר לכך.

אין מעמד זה זקוק באופן דחוף למיפלגה חזקה משלו. מיסלגת-העבודה עצמה מקיימת קשר אמיץ עם המעמד החדש. שבחלקו אף נולד מתוכה. גולדה מאיר, משה דיין, פינחס ספיר ואף יעקוב חזן קיבלו זומן את עיקרי האידיאוי לוגיה הימנית החדשה, כולה או חלקה. באיציטלה של כורח לאומי-ביטחוני או פיתרון כלכלי פרגמטי.

אולם בקרב המערך, בעל הסתירות הפנימיות, אין המעמד החדש יכול להרגיש את עצמו לגמרי בבית. שרדו בו יסודות מן העבר השמאלי, נוסטלגיות שונות ומשונות לציונות סוציאליסטית. עדיין מדברים בו על שוויון וצדק סוציאלי, אם כי ללא אמונה.

הנטייה הטבעית היא לגיבוש מכשיר חדש, שיבטא את האידיאולוגיה החדשה בצורה טהורה, ויפעל על פיה בצורה עקבית. זהו הליכוד החדש. אין זה מיקרה שברנע המכריע של המשכר שקדם להקמתו, נכנסה לפתע לתמונה קבוצה שאינה פועלת בדרך כלל בצורתא בויורה הפוליטית: איליהוהו של ה תעשייה, החקלאות והמיסחר — עובד בן-עמו, מרק מושביץ, זלמן סוזאייב — בצד האדופים שרון ווייצמן, עזר מייצג, כמובן, קבוצה נוספת שז איליהו — יעקב מרידור ויוסף קרמרמן. מובן מאיליו שאף אחד מן השחקנים במחזה זה לא הרגיש את עצמו כשליח של כוח עליון, מוציא-לפורעל של התליך היסטורי. אבל הוא פעל באופן "פרגמטי" על סי ההנחיה הזאת.

שני הזרמים נכגשים

ה אם יצליח הליכוד החדש בבחירות הקרובות? האם יוכל לשמש מוקד אלטרנטיבי לשילטון בתשל"ד? אין לכך כל סיכוי. הליכוד לא זכה בהישג בבחירות בהסתדרות. למרות שבבחירות לכנסת יהיו נתונים הרבה יותר טובים, ספק רב הוא אם ישיג שם הישג גדול יותר.